

УДК 930.253 Цветановић В.  
621.3 : 929 Цветановић В. (093)

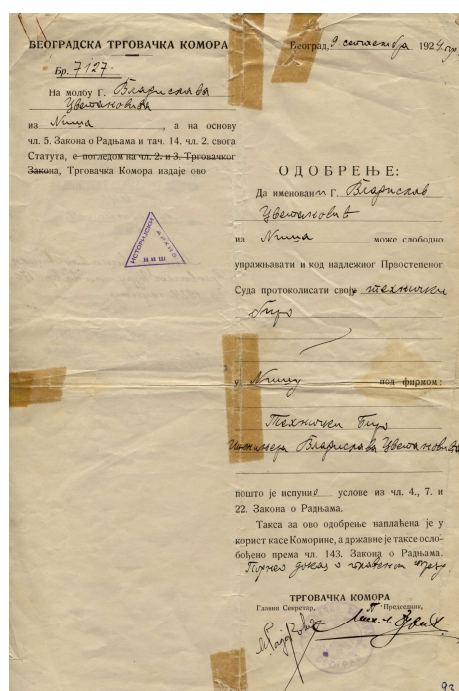
ЛИЧНИ ФОНД ИНЖЕЊЕРА ВЛАДИСЛАВА ЦВЕТАНОВИЋА  
(1883 - 1975)



Инжењер Владислав Цветановић

Наведени лични фонд обухвата архивску грађу од 1882-1975. године, а списи садрже: лична документа, податке о стручном раду, документацију о изградњи и проширењу хидроцентрале, далековода и електричне мреже; материјале о оснивању и раду Техничког бироа у Нишу; мерењима, проналасцима и патентима из области радио индустрије; кореспонденцију са институцијама у земљи и иностранству у вези са применом радиоактивне терапије у лечењу болести и др.

У полицама нишког Историјског архива у Збирци *Varia* под редним бројем 902 смештен је лични фонд, заоставштина инжењера Владислава Цветановића. Збирку: докумената, фотографија, исечака из новина, поклонио је Архиву 1976. године син Илија Цветановић, инжењер из Ниша.



Одобрење о протоколисању  
Техничког бироа 1924.г.

Из фонда посебно треба издвојити књигу под насловом „Упутство у фотографији и њезини најновији проналасци“, штампаној у Бечу 1904. године. У предговору ове књиге аутор Владислав Цветановић је написао:

„Ја сам ово дело опремио за почетнике. Зато сам избегао сваке физичке и хемијске проблеме да би лакше увео почетнике у практичној фотографији. Потрудио сам се да украсим дело сликама најновијих проналазака, да би тиме сваки, који се жели овом науком користити- могао до усавршенијих ствари доћи“.<sup>297</sup>

Наиме, у књизи је дат историјат и настанак фотографије, затим даје објашњење о раду фотографских апарата и врстама истих, као и о начину добијања фотографије.

Владислав Цветановић је рођен у Баточини 1883.године у трговачкој породици. Студирао је на Фридриховој политехници Гетен Анхалт у Немачкој. Био је асистент професора Хермана Цига у електротехничкој лабораторији. По завршетку студија 1909.године, враћа се у земљу и прво радно место је у поштанско-телеграфском одељењу при Министарству грађевина, до одласка на одслужење војног рока. Војни кадар служио је у телеграфској чети у инжењеријској касарни у Нишу, где је монтирао прву бежичну телеграфску станицу. Ниш је град у коме ће засновати своју породицу (четворо деце: син и три ћерке) и остати у њему све до своје смрти 1962.године.

Од 15. маја 1912.године запослен је у електричном предузећу Општине нишке. Октобра 1915. године поставио је прву радио-телеграфску станицу на димњаку железничке радионице у Нишу за потребе српске војске.1)

Посебно је радио на коришћењу водене снаге за просту мељаву, хидроцентрали у Сурдулици и електрификацији околних села и града Ниша. Пројектовао је хидроелектричну централу у Драми (Грчка) и у Трговишту код Књажевца; електричну централу у рудницима „Тресибаба“ код Књажевца и „Ракова Бара“ код Голупца; електричну централу „Темска“ код Пирота; радио је на проширењу електричне централе у Св. Петки; на пројектовању и подизању нове хидроцентрале у Сићеву и Долцу. Као технички саветник радио је на припреми планова за водовод и канализацију града Ниша и пројектовао пумпне станице.

Године 1921. као члан Комисије за набавку на име ратне штете нишке општине, допремио је у Ниш хидроелектричну централу и аутоматску брану за Сићево, генератор и трансформатор 25000 v за Св. Петку, Сићево и Ниш, као и гво здене решеткасте стубове за доводну линију електричне струје високог напона.<sup>298</sup>

За радио телефонски апарат у Нишу, добио је дозволу 1925. године. Радио је на популарисању Теслиних изума из електротехнике, вршећи Теслине огледе. Истраживао је радиоактивност термалних вода у Нишкој Бањи. О томе говори више докумената, а између осталих и документ упућен од стране Владимира Цветановића универзитетском професору М. Лозанићу из Београда, у коме

<sup>297</sup> ИАН, Лични фонд В. Цветановића, док. 1915. г.

<sup>298</sup> Исто, Извештај из 1945. г.

саопштава резултате мерења радиоактивности топле и хладне воде у Нишкој Бањи. По његовим речима „радиограми показују да је хладна вода 3-4 пута слабија у погледу фотографског дејства од топле воде“. Дугогодишњим истраживањем пронашао је радиоактивни препарат „актив“. Покушавајући да докаже лековитост наведеног препарата као и његову примену у медицини, водио је преписку са Институтом за радиологију медицинског факултета у Београду, Институтом за радиолошка истраживања из Беча и Радиолошким институтом у Фрајбургу. Верујући у свој успех и тражећи мишљење о наведеном препарату, инжењер Владислав Цветановић се 27. јуна 1929. године обратио писмом и као узорак послао вештачки камен „актив“ Михајлу Пупину. После извесног времена тј. 13. новембра исте године добио је повратни одговор. Михајло Пупин се захваљује на „активу“ и обавештава Цветановића да ће га „употребити да види какво дејство има на слабе ноге“. (Архив поседује копију Пупиновог писма, јер је оригинал Илија Цветановић поклонио Музеју Михајла Пупина у Панчеву).<sup>299</sup> Листајући документа, може се закључити да је било



Патентна исправа, 1940. г.

опречних мишљења у вези лековитости „актива“. Тако, поједини документи говоре о позитивном утицају радиоактивне плочице, пример је писмо Тихомира Мијатовића из Ниша који наводи примере болести где је плочица „актив“ имала позитивно дејство: смањење и губитак болова код ишијаса, болних менструација, болова у стомаку и главобоље. Међутим, решењем Министарства социјалне политике и народног здравља из Београда од 7. фебруара 1930. године, није дозвољено стављање у промет наведеног препарата.

У свом истраживачком раду Цветановић се опробао и на пољу космичког зрачења и његовом деловању на људски организам. У часопису „Време“ од 6. јуна 1939. године објављен је чланак под насловом: „Велики утицај козмичких зракова на целокупан живот на земљи“ у поднаслову „Човек који је први у нашој земљи почео да испитује утицај козмичких зракова“. Чланак је посвећен инжењеру Владиславу Цветановићу у коме је објашњен истраживачки рад посвећен успостављању

<sup>299</sup> Исто, Писмо Михајла Пупина, Њујорк 1929. г.

односа и утицају космичких зрака на фотографску плочу. У току свог истраживања вршио је разна мерења и испитивања на надморским висинама већим од 600 метара, те је са експедицијом боравио на Сувој планини и другим брдима у околини Ниша.<sup>300</sup>

Дугогодишњим радом на пољу електро-физикалних мерења конструисао је апарат, рендген дозиметар под називом „јонтиметар”. У недатираном документу који се налази у фонду, даје објашњење о предностима свог проналаска у односу на већ постојеће апарате те врсте. Тако он каже: „ дозиметар се разликује од постојећих из иностранства својом простоћом руковања, сталност мерења, лако покретљив јер се без икакве предходне стручне монтаже поставља у дејство- једино веза као свака обична асталска лампа веза са земљом и постављење покретног кабла са јонизационом ћелијом од рога испод ренген лампе“.

Код Патентног завода Краљевине Југославије под бројем 15916, 1940. године, заведен је проналазак “летњи штедњак” инжењера Владислава Цветановића. У току Другог светског рата радио је као хонорарни наставник Железничке школе у Нишу, а затим као индустријски инжењер Генералне дирекције савезне прехранбене индустрије-фабрике шећера у Ћуприји.

После Другог светског рата био је први инжењер запослен у тек отвореном РР заводу у Нишу, на место инжењера за патенте и везе са институтима. На наведеном радном месту провео је време од 14. фебруара 1949. до 30. новембра 1953. године када је пензионисан.<sup>301</sup>

Лични фонд инжењера Владислава Цветановића пружа богат фонд података о његовом животу и раду, а истовремено даје заинтересованим истраживачима податке из појединих области којима се бавио.

---

<sup>300</sup> Време, 1939. стр. 7

<sup>301</sup> Исто, Ниш 1958. г.